

บทที่ 1

สาเหตุของการเดินทางเข้าสู่เมืองไทยของชาวยะวาในสมัยรัตนโกสินทร์

การที่มนุษย์อพยพย้ายถิ่นจากมาตุภูมิไปสู่ดินแดนอื่น ย่อมต้องมีสาเหตุและสาเหตุเหล่านั้นย่อมเป็นไปตามสภาวะการณ์ของท้องถิ่นนั้นเอง การที่ชาวยะวาอพยพย้ายถิ่นเข้าสู่เมืองไทย ก็ย่อมต้องมีสาเหตุ มีปัจจัยภายในของยะวาที่ผลักดันให้ชาวยะวาเข้ามาสู่เมืองไทยในสมัยรัตนโกสินทร์ จากการศึกษาสภาพการณ์ของอินโดนีเซียในช่วง พ.ศ. 2142-2492 ที่ฮอลันดาปกครองเป็นเวลาถึง 350 ปี ทำให้มองเห็นว่าภายใต้ระบบการปกครองของฮอลันดาได้เอื้ออำนวยให้เกิดปัญหาทางการเมือง เศรษฐกิจและสังคม อันเป็นสาเหตุที่ทำให้ชาวยะวาอพยพมาสู่ดินแดนไทย

สาเหตุทางการเมือง

ภายหลังจากที่โปรตุเกสและสเปนเข้ามาสู่เกาะเครื่องเทศ (อินโดนีเซีย) แล้วฮอลันดาก็ได้นำเรือสำราญมาถึงอินโดนีเซียใน พ.ศ. 2138 เมื่อแรกที่ฮอลันดาเดินทางมาถึงดินแดนนี้ นั้น ยังมิได้เข้าครอบครองเกาะยะวา (เดิมเรียกเกาะชวา) เป็นเพียงเดินทางมาค้าขายในดินแดนแถบนี้เท่านั้น¹ จนกระทั่งปี พ.ศ. 2142 ก็ได้ยึดมาลุก (Maluku) หรือโมลุกคัส (Moluccus) ซึ่งเป็นหมู่เกาะเครื่องเทศของอินโดนีเซีย² ต่อมาอีก 1 ปี ก็ตั้งเมืองบันธัม (Bantam) ภาคตะวันตกของยะวาเป็นเมืองท่าแห่งแรก แล้วขยายอิทธิพลไปยังหมู่เกาะเครื่องเทศ โดยทำสัญญากับอัมบอยน่า (Amboyna) หรือ ออมบอง (Ambon) ซึ่งเป็นเกาะหนึ่งในหมู่เกาะมาลุก ในปี พ.ศ. 2143 สัญญาดังนี้เป็นสัญญาที่ฮอลันดาปกป้องชาวอัมบอยน่า จากอิทธิพลของชาติตะวันตกอื่น ๆ เพื่อแลกเปลี่ยนกับการผูกขาดทางการค้า และสิทธิที่จะสร้างป้อม ณ ดินแดนแห่งนี้ การค้าได้เริ่มดำเนินการโดยบริษัทต่าง ๆ ของฮอลันดา

¹ ดร.วิทยา สุจริตนารักษ์; อินโดนีเซีย "ในเอเชีย/ความรู้ทั่วไป, เอกสารทางวิชาการของสถาบันเอเชีย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ฉบับที่ 19, เมษายน 2525, หน้า 242.

² บี.อาร์. เวิร์น เชียน, ม.ร.ว. จีรวัดน์ จักรพันธ์ แปล, ประวัติศาสตร์อาเซียอาคเนย์ โรงพิมพ์สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, หน้า 70.

เรื่อยมาจนถึง พ.ศ. 2145 บริษัทฮอลันดาดังกล่าวและพ่อค้าอิสระได้รวมตัวกันเข้าเป็นบริษัทสหอินเดียตะวันออก (United East India Company) หรือ V.O.C. (Verenigde Oost Indische Compangie) ที่ปัตตาเวีย (Batavia)

ในช่วง พ.ศ. 2161-2172 ยาน ปีเตอร์สซอน คูณ (Jan Pieterszoon Coen) ผู้ก่อตั้งปัตตาเวียได้เป็นผู้ว่าการบริษัทสหอินเดียตะวันออก¹ ได้เปลี่ยนแปลงนโยบายเดิมที่มุ่งแต่เพียงด้านการค้ามาเป็นการแผ่ขยายอิทธิพลทางการเมือง ปลายพุทธศตวรรษที่ 22 ฮอลันดามีอิทธิพลเหนือสุลต่าน (Sultan) รัฐบันธัม (Bantam) ทางภาคตะวันตกและมาธารัม (Mataram) ทางภาคตะวันออกของเกาะชวา แล้วขยายอิทธิพลไปยังอัมโบย์นา โดยเข้ายึดครองใน พ.ศ. 2166 และยึดหมู่เกาะบันดา (Banda) ใน พ.ศ. 2209 ยิดติคอร์ (Tidor) มะกัสซาร์ (Makasar) ในเกาะซูลาเวซี (Celebes) ใน พ.ศ. 2210 แล้วขยายอิทธิพลไปสู่รัฐต่าง ๆ ของสุมาตรา (Sumatra) จนในที่สุดเกือบทุกรัฐตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของฮอลันดา ยกเว้นบอร์เนียว (Borneo) เท่านั้นที่ฮอลันดายังไม่ประสบความสำเร็จในด้านการยึดครอง บริษัทสหอินเดียตะวันออกได้ปกครองอินโดนีเซียมาถึงปี พ.ศ. 2322 บริษัทก็ล้มละลาย เนื่องจากการบริหารงานที่ผิดพลาดและการเบียดบังผลประโยชน์ในบริษัท ดังนั้นบริษัทจึงต้องโอนแผ่นดินอินโดนีเซียให้แก่รัฐบาลฮอลันดา ในวันที่ 31 ธันวาคม 2322² ในต้นพุทธศตวรรษที่ 24 รัฐบาลฮอลันดาสามารถปกครองส่วนใหญ่ของอินโดนีเซียได้อย่างเด็ดขาด³

รัฐบาลฮอลันดาได้แสวงหาผลประโยชน์จากทรัพยากรของอินโดนีเซียอย่างเต็มที่ในสมัยของ เฮช ดับบลิว ดาองเดิลส์ (H.W.Daendels) เป็นผู้ว่าราชการ (พ.ศ. 2344-2354) และในที่สุดท้ายของการดำรงตำแหน่งของ ดาองเดิลส์ นี้เอง ยุโรปก็เกิดสงครามนโปเลียน (Napoleonic Wars) ขึ้น การทำสงครามกันเวลานาน 3 ปี คือ พ.ศ. 2354 - 2357 ฝรั่งเศสสมัยชัยชนะเหนือฮอลันดา บริษัทอินเดียตะวันออกของอังกฤษ (British East India Company) จึงถือโอกาสแผ่อิทธิพลในอินโดนีเซีย ภายใต้การบริหารงานของ เซอร์ โทมัส

¹ ดร.วิทยา สุจริตนารักษ์, เรื่องเดียวกัน, หน้า 243.

² สารนิเทศ, แผนก สถานเอกอัครราชทูตอินโดนีเซีย, อินโดนีเซีย กรุงเทพมหานคร, หน้า 26.

³ ดร.วิทยา สุจริตนารักษ์, เรื่องเดียวกัน, หน้า 244.

แอสตมฟอร์ด แรฟเฟิลส์ (Sir Thomas Stamford Raffles (พ.ศ. 2354 - 2359) อังกฤษปกครองอินโดนีเซีย จนถึงปี พ.ศ. 2359 จึงได้เรียกตัวแรฟเฟิลส์ไปดำเนินการปกครองสิงคโปร์ ทั้งนี้เนื่องจากเมื่อสงครามโปเลียนสิ้นสุดลงใน พ.ศ. 2357 อังกฤษต้องการให้ฮอลันดามีความเข้มแข็ง ทั้งนี้เพื่อกันอิทธิพลของฝรั่งเศส การที่ฮอลันดาจะเข้มแข็งได้ก็ต้องอาศัยการค้าทางตะวันออก นอกจากนี้ภาระในการปกครองหมู่เกาะเอเชียอาคเนย์ ทำให้อังกฤษต้องจ่ายเงินมากกว่าส่วนที่ได้รับ ทางบริษัทอินเดียตะวันออกของอังกฤษเห็นว่า การคืนหมู่เกาะแถบนี้ให้ฮอลันดา อังกฤษคืนยะวาใน พ.ศ. 2359 และคืนสุมาตราใน พ.ศ. 2362 แต่อังกฤษยังคงยึดมาร์ลโบโร (Malboro) ในสุมาตราตะวันตกไว้

เมื่อฮอลันดากลับเข้ามาปกครองอินโดนีเซียอีกครั้งหนึ่งนี้ ฮอลันดาต้องทำสงครามปราบปรามชาวพื้นเมืองในดินแดนต่าง ๆ เป็นระยะเวลาจนถึง 1 ศตวรรษ ทั้งนี้เนื่องจากความไม่พอใจของชนพื้นเมืองหลายสาเหตุด้วยกัน อาทิ เช่น สงครามใน ยอก จาการ์ตา (Djokjakarta) หรือที่เรียกว่า Java War (พ.ศ. 2368) เกิดขึ้นเนื่องจากการปกครองอันไม่เป็นธรรมของฮอลันดา และการแย่งอำนาจกันเองของเจ้าผู้ครองนคร สงครามครั้งนี้ฝ่ายฮอลันดาเสียชีวิตประมาณ 15,000 คน ส่วนชาวยะวาเสียชีวิตประมาณ 200,000 คน¹ นอกจากนี้ก็มีสงครามในมาลุก (Maluku) (พ.ศ. 2390) ซึ่งเกิดจากการที่ชาวพื้นเมืองกลัวว่าฮอลันดาจะเข้าควบคุมการค้าเครื่องเทศอีก ฮอลันดาต้องใช้เวลาปราบอยู่หลายเดือน สงครามในเซเลบีส Celebes (พ.ศ. 2368 - 2398) ก็เกิดจากการที่เจ้าผู้ครองนครต่อต้านการที่ฮอลันดาจะเข้ามาตั้งมั่นในดินแดนนี้ ฮอลันดาต้องใช้เวลาปราบอยู่นาน สงครามในบอร์เนียว (Borneo) (พ.ศ. 2360) เป็นอีกสงครามหนึ่งที่เกิดจากการที่ฮอลันดาเริ่มแผ่อิทธิพลเข้าไปในบอร์เนียวด้วยเกิดความต้องการถ่านหิน เพื่อนำมาใช้ในเรือกลไฟ ฮอลันดาจึงเปิดเหมืองขึ้นในบอร์เนียว การทำเหมืองควรจะได้กำไร แต่พวกชาวเหมืองจีนก่อความยุ่งยากด้วยไม่ฟังคำสั่งของฮอลันดา จึงต้องส่งทหารไปปราบชาวเหมืองจีน นับตั้งแต่ พ.ศ. 2393 - 2402 เป็นเวลานานถึง 9 ปี จึงราบคาบ การจลาจลในบอร์เนียวไม่สงบเสียทีเดียว

¹ บี.อาร์. เวิร์น เขียน, ม.ร.ว.จิรวัดณ์ จักรพันธ์ แปล, เรื่องเดียวกัน, หน้า 130.

เกิดการจลาจลในบันเจร์มาซิน (Bandjarmasin) เนื่องจากประชาชนไม่พอใจในตัวผู้ปกครองฮอลันดาต้องปราบจลาจลและเข้าปกครองเอง แต่บอร์เนียวก็ยังมีได้มีความสงบเรียบร้อย จนถึง พ.ศ. 2448 ฮอลันดาต้องส่งทหารมาเป็นจำนวนมาก จึงสามารถจัดการปกครองดินแดนภายในเกาะได้เรียบร้อย

สงครามในหมู่เกาะซุนดา (Sunda) เกาะบาหลี (Bali) และลอมบอก (Lombok) ได้ตั้งตัวเป็นอิสระหลังจากที่อังกฤษคืนหมู่เกาะให้ฮอลันดา ฮอลันดาดำเนินการปราบปรามเกาะซุนดา และเกาะบาหลี ใน พ.ศ. 2437 โดยเข้าช่วยลอมบอกรบกับบาหลี จนได้ชัยชนะ ฮอลันดาใช้เวลานานในการปกครองเกาะซุนดาและบาหลี ซึ่งก็เรียบร้อยลงได้ใน พ.ศ. 2457 ทั้งใน พ.ศ. 2445 ได้ครองติมอร์ (Timor) ครึ่งหนึ่งโดยแบ่งกับโปรตุเกส

สงครามในนิวกินี (New Guinea) นิวกินีเคยอยู่ในอำนาจของติดอร์ (Tidor) ดังนั้นเมื่อฮอลันดาได้ติดอร์ไว้ในอำนาจในพุทธศตวรรษที่ 22 ก็อ้างสิทธิเหนือนิวกินีด้วย ใน พ.ศ. 2427 อังกฤษเข้ามาตั้งมั่นอยู่ทางตะวันตกเฉียงใต้ของเกาะ เยอร์มันอยู่ทางตะวันออกเฉียงเหนือ ฮอลันดาจึงจัดการปกครองส่วนตะวันตกของนิวกินีแบ่งออกเป็น 3 จังหวัด ขึ้นตรงต่อผู้สำเร็จราชการในมาลากู

สงครามในสุมาตรา (Sumatra) ใน พ.ศ. 2361 เซอร์ โทมัส สแตมฟอร์ด แรฟเฟิลส์ (Sir Thomas Stamford Raffles) ยังคงยึดครองสุมาตราอยู่ เพราะไม่เห็นด้วยกับการที่อังกฤษคืนยะวาให้ฮอลันดา ฮอลันดาต้องต่อสู้กับอิทธิพลอังกฤษเรื่อยมาจนเมื่ออังกฤษตั้งที่มั่นไป ใน พ.ศ. 2367 ฮอลันดาจึงหมกมุ่นแข่งขัน แต่ก็ยังต้องทำสงครามกับรัฐเล็ก ๆ และปราบได้ราบคาบใน พ.ศ. 2380

สงครามอัตเจห์ (Atjeh) เป็นสงครามอาณานิคมที่ร้ายแรงที่สุดกินเวลานานถึง 30 ปี ชาวพื้นเมืองในรัฐนี้ไม่พอใจอำนาจของฮอลันดาในเกาะ ฮอลันดาอ้างว่าอัตเจห์ไม่สามารถควบคุมโจรสลัดได้ ทั้งการค้ำก้ำกำลังทวีความสำคัญขึ้นทุกขณะหลังจากที่เปิดคลองสุเอซ (Suez Canal) ใน พ.ศ. 2439 ฮอลันดาจึงถือว่าการปราบโจรสลัดเป็นสิ่งจำเป็น

ฮอลันดาเข้าใจมติอิทธิพลใน พ.ศ. 2416 สงครามสงบเป็นระยะ ฮอลันดาทำการปราบปรามจนถึง พ.ศ. 2461 จึงเป็นที่เรียบร้อย นับว่าการต่อสู้เพื่อการยึดครองดินแดนแถบนี้กินเวลา 1 ศตวรรษพอดี

เมื่อนำเอาระยะเวลาแห่งความวุ่นวายของสงครามที่เกิดขึ้นในอินโดนีเซีย มาตรวจสอบกับหลักฐานที่พบเกี่ยวกับชาวอินโดนีเซียที่เดินทางเข้าสู่เมืองไทยในสมัยรัตนโกสินทร์ คือ นาย अबดุลรามัน หรือ अबดุลเราะห์มาน (Abdul Rahman) ชาวเมืองปอนตียานัก (Pontianak) ซึ่งอยู่ทางตะวันตกของเกาะบอร์เนียว ได้เดินทางเข้ามาสู่เมืองไทยเมื่อ พ.ศ. 2409 ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ก็เป็นช่วงที่เกิดการจลาจลในเกาะบอร์เนียว และกว่าเหตุการณ์จะสงบลงได้ก็กินเวลามาจนถึงปี พ.ศ. 2448 เหตุการณ์ที่วุ่นวายทางด้านการเมืองจึงเป็นประเด็นที่ชี้ให้เห็นว่าเป็นสาเหตุให้มีความกลัวพอจะเดินทางมาเสี่ยงโชคในดินแดนที่ห่างไกลจากบ้านเกิด เมืองนอน จากหลักฐานระบุว่า นาย अबดุลรามัน เป็นคนในบังคับฮอลันดา อันดับที่ 5¹ เข้ามาประกอบอาชีพเป็นช่างหยอดน้ำมันเครื่องจักรโรงสีไฟ ทำมาหากินจนสามารถซื้อที่ดินเป็นของตนเองได้ในปี พ.ศ. 2442 การที่ระบุว่า เป็นคนในบังคับฮอลันดาอันดับที่ 5 ย่อมแสดงว่า ได้ว่ามีชาวอินโดนีเซียอยู่ในเมืองไทยพร้อม ๆ กับ นาย अबดุลรามันอีก 4 คน แต่ไม่ปรากฏหลักฐานคาดว่าน่าจะเดินทางมาในระยะเวลาไล่เลี่ยกัน หรืออาจจะเดินทางมาพร้อมกัน เพราะการมาสู่ดินแดนที่ตนยังไม่คุ้นเคยนั้นน่าจะมีเพื่อนสนิทร่วมเดินทางมาด้วย และนับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2409 เป็นต้นมาก็เริ่มมีหลักฐานเกี่ยวกับการเข้ามาของชาวยะวาทตามลำดับ

¹ ห.จ.ช. ร.5 น 18.3 ก/343 ที่ดินคนในบังคับ (ร.ศ.117)

สาเหตุทางด้านเศรษฐกิจ

นับตั้งแต่บริษัทสหอิน เดียตะวันออก เข้าปกครองอินโดนีเซีย ก็ได้ผูกขาดทางการค้า เครื่องเทศมาโดยตลอด ผลประโยชน์ทางการค้าที่บริษัทได้รับมากเท่าใดก็สะท้อนให้เห็นถึงความเสียหายเปรียบของชนพื้นเมืองมากเท่านั้น การเบียดบังผลประโยชน์ในบริษัทได้นำไปสู่จุดจบของอำนาจทางการค้าของบริษัท แต่เป็นเพียงการเปลี่ยนการคุมผลประโยชน์จากบริษัท สหอิน เดียตะวันออกมาสู่รัฐบาลฮอลันดา ซึ่งเริ่มดำเนินการนับตั้งแต่วันโอนกิจการของบริษัท ในวันที่ 31 ธันวาคม 2322 และนับตั้งแต่บัดนั้น รัฐบาลฮอลันดาได้ดำเนินนโยบายหาผลประโยชน์จากทรัพยากรของอินโดนีเซียอย่างเต็มที่ ทั้งในด้านแรงงานซึ่งมีอยู่มากมายในอินโดนีเซียโดยไม่ต้องเสียค่าตอบแทนหรือหากจะเสียค่าตอบแทนบ้างก็เสียในอัตราที่ต่ำมาก จากผลการเกษตรที่ฮอลันดาบังคับให้ผู้ปกครองชาวพื้นเมืองทำให้แก่ฮอลันดา ผู้ปกครองเหล่านั้นก็ไปบังคับเอากับคนในบังคับของตนต่อไป วิธีการที่ใช้คือบังคับให้คนพื้นเมืองใช้ที่ดินเพาะปลูกพืชผลที่รัฐบาลฮอลันดาต้องการ Contingencies ซึ่งได้แก่ คราม อ้อย ชา กาแฟ ยาสูบ ฝ้าย พริกไทย กับบังคับให้ส่งผลผลิตการเกษตรดังกล่าวโดยขายให้กับรัฐบาลฮอลันดา ในราคาต่ำที่เรียกว่าระบบบังคับส่งส่วย (Forced Delivery) เพื่อให้ได้รับผลประโยชน์อย่างเต็มที่ รัฐบาลฮอลันดาได้ส่งกองเรือออกตรวจตราพืชผลในบริเวณต่าง ๆ เป็นครั้งคราว หากพบพืชที่นอกเหนือไปจากที่อนุญาตให้ปลูกก็จะจัดการทำลายเสีย¹ การที่รัฐบาลฮอลันดา ปฏิบัติการดังกล่าวทำให้เกิดการขาดแคลนพืชผลประเภทอาหาร เพราะที่ดินจำนวนมากถูกใช้ไปในการผลิตพืชผลที่เป็นสินค้าออก จึงทำให้การผลิตพืชผลที่เป็นอาหารน้อยลง ชาวพื้นเมืองต้องซื้ออาหารด้วยราคาสูงจากพ่อค้าฮอลันดาอีกทีหนึ่ง จากสภาพทางเศรษฐกิจที่ยากแค้นและจากการควบคุมของผู้สำเร็จราชการที่เข้มงวดนี้เอง ส่งผลให้ชาวพื้นเมืองปรารถนาที่จะหนีไปเสียจากการปกครองของฮอลันดา²

¹ บี.อาร์. เพริน เขียน, ม.ร.ว. จีระวัฒน์ จักรพันธ์ แปล, เรื่องเดียวกัน, หน้า 73.

² เอลซา ไชนุติณ แต่ง เพ็ชรี สุมิตร แปล, ประวัติศาสตร์อินโดนีเซีย สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช กรุงเทพมหานคร, 2523, หน้า 94.

รัฐบาลฮอลันดาปกครองยะวาในแนวนโยบายบังคับการเพาะปลูกมาจนถึงสมัยของ เอช ดับบลิว คาองเคลส (H.W.Daendels) เป็นผู้สำเร็จราชการ (พ.ศ. 2344-2354) คาองเคลส มีความกลัวว่าอังกฤษ ซึ่งขณะนั้นได้เข้ามาสร้างป้อมปราการ ฟอรัท ยอร์ก (Fort York) ที่เมืองบังกูเลน (Bengulen) บนฝั่งตะวันตกของสุมาตรา ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2357)¹ จะเข้ายึดยะวา ทำให้คาองเคลส ต้องขายที่ดินในโปรโบลิงโก (Probolingo) ในชวาตะวันออกไปทั้งหมดให้แก่ชาวจีนเป็นจำนวนล้านเหรียญ² เพื่อนำเงินมาซื้ออาวุธไว้ต่อสู้กับอังกฤษ การขายที่ดินของคาองเคลส ทำให้ชาวยะวาไม่พอใจมาก ประกอบกับการเก็บภาษีด้วยวิธีการทุจริต ทำให้ชาวยะวายังไม่พอใจมากขึ้นไปอีก จึงก่อการกบฏและฆ่าทหารฮอลันดาเป็นอันมาก คาองเคลส ได้ใช้กำลังปราบปรามและยึดครองบันธัม ได้อีกครั้งหนึ่ง อย่างไรก็ตามการปกครองที่ไร้ความปรานี ทำให้ คาองเคลส มีศัตรูเป็นจำนวนมาก จนทำให้รัฐบาลฮอลันดาตัดสินใจเรียกตัว คาองเคลส กลับประเทศใน พ.ศ. 2354 และในปีนี้เองที่อำนาจของฮอลันดาในอินโดนีเซีย ถูกเปลี่ยนไปอยู่ในมือของอังกฤษ เซอร์ โทมัส แสตมฟอร์ด แรฟเฟิลส์ (Sir Thomas Stamford Raffles) รองผู้ว่าราชการบริษัทอินเดียตะวันออกของอังกฤษ ได้ส่งเสริมการทำเหมืองดีบุก การค้าเสรี นำเอาวิธีการเก็บภาษีที่ดิน โดยแบ่งตามประเภทที่ดินดีและที่ดินเลว แทนที่จะเก็บจากพืชผลตามระบบเดิมที่ฮอลันดาเคยทำไว้ ส่งผลให้ชาวยะวาที่เป็นเจ้าของที่ดินมีสิทธิเสรีภาพมากขึ้นกว่าแต่ก่อน แรฟเฟิลส์ มีความต้องการที่จะเลิกระบบการบังคับปลูกพืช แต่เนื่องจากปัญหาทางการเงิน ทำให้ต้องคงระบบดังกล่าวเอาไว้ ทั้งนี้เพราะการเก็บภาษีจากกาแฟที่บังคับปลูกนั้นให้ผลประโยชน์อย่างมาก ดังนั้นชาวยะวาจึงยังคงอยู่ในระบบเศรษฐกิจแบบเดิม เพียงแต่ว่าสภาพเศรษฐกิจได้ถูกปรับปรุงให้ดีขึ้นกว่าสมัยอยู่ภายใต้การปกครองของฮอลันดาเท่านั้น

เมื่ออังกฤษเปลี่ยนนโยบายไม่ปรารถนาที่จะยึดครองอินโดนีเซีย ภายหลังสงคราม นโปเลียนสิ้นสุดลงใน พ.ศ. 2357 ฮอลันดาทวนกลับเข้ามาใช้อำนาจในอินโดนีเซีย และเผชิญ

¹ สารนิเทศ, แผนก สถานเอกอัครราชทูตอินโดนีเซีย, เรื่องเดียวกัน, หน้า 26.

² เอลซา ไชนูลิน แด่ง, เพ็ชรี สุมิตร แปล, เรื่องเดียวกัน, หน้า 102.

กับสงครามภายในประเทศเป็นเวลา 1 ศตวรรษ สงครามดังกล่าว ย่อมทำให้ชาวพื้นเมือง ตกอยู่ในสภาพความตกต่ำด้านเศรษฐกิจด้วยไม่อาจจะทำมาหากินได้อย่างปกติสุข ความแร้นแค้นของชาวพื้นเมืองจึงมีอยู่ทั่วไปในสังคมนินโดนีเซีย

สำหรับรัฐบาลฮอลันดา แม้ว่าจะเผชิญกับสงครามภายในระยะว่า แต่นักธุรกิจฮอลันดา ก็ยังได้จัดตั้งบริษัทการค้าฮอลันดา ใน พ.ศ. 2368 และตั้งธนาคารแห่งยะวาขึ้นใน พ.ศ. 2371 ทั้งบริษัทและธนาคารเจริญก้าวหน้าอย่างรวดเร็ว แต่รัฐบาลฮอลันดาต้องเผชิญกับปัญหาด้านการเงิน เนื่องจากรัฐบาลฮอลันดานำเงินจากกรุงเฮก (Hague) มาใช้จ่ายในยะวาปีละมาก ๆ ด้วยเหตุที่เงินรายได้จากดินแดนยะวาไม่เพียงพอจ่าย รัฐบาลฮอลันดาต้องจ่ายเงินเดือนให้กับข้าราชการฮอลันดา ซึ่งกำกับอยู่เกือบทุกหัวเมือง และยังคงสูญเสียค่าใช้จ่ายในการทำสงคราม เพื่อรักษาอำนาจของฮอลันดาในอินโดนีเซียอีกด้วย¹

ต่อมารัฐบาลฮอลันดาได้มอบให้ โจฮันเนส แวน เดน บอสช์ (Johannes Van den Bosch) เป็นผู้สำเร็จราชการยะวา (พ.ศ. 2373 - 2380) ซึ่งได้เสนอแผนเศรษฐกิจใหม่ที่เรียกว่าระบบการเพาะปลูกแบบบังคับ (Culture System)² ระบบนี้มีลักษณะคล้ายคลึงกับระบบบังคับส่งส่วยของเดิม แต่มีลักษณะต่างออกไปตรงที่ว่า ฮอลันดาได้บังคับให้เจ้าของไร่นาที่ดิน 1 ใน 5 ของคนเพื่อปลูกพืชไร่ที่รัฐบาลต้องการส่งไปขายยังตลาดในยุโรป พืชที่ปลูกได้แก่ ชา กาแฟ ยาสูบ อ้อย คราม พริกไทย ผ้าย เป็นต้น การดำเนินการให้ราษฎรเพาะปลูกนี้ รัฐบาลฮอลันดาไม่ได้ลงมือจัดการเอง แต่มอบธุระให้บริษัทไปจัดการ บริษัทก็ตกลงกับเจ้านายยะวาให้ช่วยเป็นธุระ โดยถือเป็นหุ้นส่วนทางธุรกิจร่วมกัน เจ้านายยะวาก็พอใจที่จะได้รับผลประโยชน์ด้วย จึงเต็มใจที่จะไปเกณฑ์แรงงานมาทำการเพาะปลูก ซึ่งรัฐบาลฮอลันดา กำหนดไว้ว่าปีหนึ่งต้องไม่น้อยกว่าคนละ 60 วัน จากวิธีนี้ทำให้รัฐบาลฮอลันดาได้เงินเพิ่มขึ้น โดยได้จากการส่งพืชผลเป็นสินค้าออกเพิ่มขึ้นจาก 12.9 ล้านกิลเดอร์ (Guilder)

¹ บี.อาร์.เฟิร์น เขียน, ม.ร.ว.จිරวัฒน์ จักรพันธ์ แปล, เรื่องเดียวกัน, หน้า 138.

² ดร.วิทยา สุจริตอนารักษ์ มีทัศนะว่า ควรใช้คำว่า Cultivation จะตรงกับคำในภาษาฮอลันดามากกว่า สำหรับในภาษาอินโดนีเซียใช้คำว่า ตานัม ปักซา (Tanam Paksa)

ใน พ.ศ. 2373 ขึ้นไปเป็น 72.4 ล้านกิลเดอร์ ใน พ.ศ. 2383 ฮอลันดาได้เงินเป็นจำนวนมากจนสามารถนำไปใช้หนี้สินในยุโรป นอกจากนี้ยังเอาเงินผลประโยชน์จากยะวาไปใช้จ่ายในการสร้างทางรถไฟในฮอลันดาอีกด้วย¹

การที่ฮอลันดาตกลงกับเจ้าเมืองยะวาว่าจะจ่ายเงินผลประโยชน์ให้ตามภาษีที่เก็บได้จากชนพื้นเมือง ทำให้บรรดาพวกเจ้านายได้บีบบังคับราษฎร โดยวิธีเก็บภาษีทั้งอากรที่ดินและบังคับให้ใช้เนื้อที่เกินกว่า 1 ใน 5 ตามที่กฎหมายบังคับ นอกจากนั้นยังบังคับให้ปลูกพืชผลสินค้าส่งออกก่อนพืชผลชนิดอื่น ๆ และบังคับให้ปลูกในแปลงที่ดีที่สุดด้วย โดยที่ฮอลันดาได้แบ่งปันผลผลิตให้กับชาวยะวาตามสมควรด้วย จากวิธีดังกล่าวทำให้ราษฎรประสบกับความเดือดร้อน เกิดขาดแคลนอาหารบริโภคเป็นเวลาถึง 10 ปี (พ.ศ. 2383-2393) ด้วยช่วงเวลาดังกล่าวแรงงานของชาวยะวาถูกใช้ไปในการผลิตพืชผลประเภทสินค้าส่งออกทั้งสิ้น

ระบบการเพาะปลูกแบบบังคับนี้ หากฮอลันดาได้มีการแบ่งปันผลประโยชน์ให้กับราษฎรอย่างยุติธรรมแล้ว ระบบนี้ก็น่าจะเป็นพลังผลักดันให้มาตรฐานการครองชีพสูงกว่าเดิม ดังจะเห็นได้จากสินค้าประเภทฝ้ายที่เพิ่มขึ้นถึงสามเท่าในระหว่างปี พ.ศ. 2373-2383 จนถึงทศวรรษต่อมาปริมาณของสินค้าประเภทนี้ก็ยังสูงดังเดิม² แต่ถ้ามองในแง่ลบก็จะพบว่า การปลูกพืชประเภทสินค้าออกก่อให้เกิดการขาดแคลนอาหารขึ้น แม้ว่าระบบการเพาะปลูกแบบบังคับนี้จะมีทั้งผลดีและผลเสีย แต่ในทัศนะนักชาตินิยมอินโดนีเซียแล้ว ระบบนี้มีเพียงด้านร้ายเท่านั้น คือมองเห็นว่าเป็นการขูดรีดเอาเปรียบของฮอลันดาในการใช้ทรัพยากรของอินโดนีเซีย จากบทประพันธ์ที่พิมพ์ขึ้นในปี พ.ศ. 2403 ชื่อว่าแมกซ์ ฮาวิลลาร์ (Max Havelaar) หรือ การประมูลกาแฟของบริษัทการค้าฮอลันดาของผู้เขียนที่ใช้นามปากกาว่า มุลตาตุลี (Multatuli) ซึ่งมีความหมายว่า "ผู้ที่ได้รับความทุกข์ทรมานมาก"

¹ บี.อาร์. เวิร์ล เขียน ม.ร.ว. จีรวัดณ์ จักรพันธ์ แปล, เรื่องเดียวกัน, หน้า 138.

² จอห์น แบสตัน, เฮนรี เจ. เบ็นดา เขียน ชินจิตต์ อาไพพรรณ, ภรณ์ กาญจนิชฐิติ แปล, ประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ สมัยใหม่, มุลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ 2521, หน้า 98.

ผู้เขียนเคยเป็นข้าราชการฮอลันดาในอินโดนีเซีย มีชื่อว่า ดูเวส เดกเกอร์ (Douwes Dekker) ได้กล่าวโจมตีระบบนี้อย่างรุนแรงว่า "หากผู้ใดจะถามว่าผู้เพาะปลูกพืชผลได้รับรางวัลพอเหมาะกับผลผลิตหรือไม่ คำตอบก็จะต้องบอกว่าไม่ รัฐบาลบังคับให้เขาเพาะปลูกบนที่ดินของเขาจะยินดีได้อย่างไร เพราะเป็นการทำโทษเขาเมื่อเขาขายพืชผลที่ผลิตได้ให้ใครไม่ได้เลย นอกจากมัน และมันกำหนดราคาให้เขา ราคาขนส่งไปยุโรปผ่านบริษัทการค้าที่มีอภิสิทธิ์นั้นสูงมาก จำนวนเงินที่จ่ายให้แก่หัวหน้าทั้งหลายให้สนับสนุนพวกเขามากกว่าราคาซื้อ ยิ่งนัก และตั้งแต่นั้นมาธุรกิจทั้งหมดจะต้องให้ผลกำไร ผลกำไรนี้มีอาจทำอย่างอื่นได้ นอกจากการจ่ายให้แก่ชาวนาเพียงพอที่จะไม่ให้เขาอดตาย เพราะจะทำให้ลดกำลังการผลิตของชาติลง¹ ทิศนะในแง่ลบของชาวฮอลันดาที่มีต่อระบบนี้ ส่งผลให้ผู้บริหารงานในรัฐสภาตลอดจนผู้ที่มีใจเป็นธรรมพยายามที่จะปรับปรุงระบบนี้ให้ดีขึ้น

ใน พ.ศ. 2391 รัฐบาลฮอลันดาวางนโยบายเลิกระบบการเพาะปลูกแบบบังคับและโอนอำนาจการจัดอาณานิคมไปอยู่ในความดูแลของรัฐสภา จากนั้นได้มีการสั่งห้ามบังคับการปลูกพืชในระยะเวลาเริ่มตั้งแต่ พ.ศ. 2406 เป็นต้นไป แต่ในการเลิกบังคับนี้ได้ค่อย ๆ เลิกจากพืชผลซึ่งได้รายได้เล็กน้อย² อาทิ เช่น อ้อย ปี พ.ศ. 2413 พระราชบัญญัติยกเลิกการปลูกอ้อยในระยะ 12 ปี ก็ผ่านรัฐสภา (แต่พืชผลที่ทำกำไรได้มากที่สุดคือ กานพลูนั้นยังคงไว้ตราบจนถึง พ.ศ. 2460 จึงได้เลิกปลูกไป)³ เมื่อแรกเริ่มนโยบายเลิกระบบการเพาะปลูกแบบบังคับนั้น รัฐบาลฮอลันดาได้เปิดโอกาสให้เอกชนดำเนินการค้าและการอุตสาหกรรมเอง ใน พ.ศ. 2413 และอนุญาตให้นักลงทุนเอกชนชาวฮอลันดาเข้าทำไร่ในระยะยาวทดแทนระบบการเพาะปลูกแบบบังคับ

ใน พ.ศ. 2413 รัฐบาลฮอลันดาออกกฎหมายการเกษตร ห้ามการขายที่ดินที่ชาวอินโดนีเซีย เป็นเจ้าของหรือเคยใช้ที่เหล่านั้นให้แก่ผู้ที่มีเชื้ออินโดนีเซีย และประกาศ

¹ เอลซา ไชนุติง เขียน เฟ็ชรี สุมิตร แปล, เรื่องเดียวกัน, หน้า 112.

² บี.อาร์. เฟิร์น เขียน ม.ร.ว. จีรวัดน์ จักรพันธ์ แปล, หน้า 139.

³ เอลซา ไชนุติง เขียน เฟ็ชรี สุมิตร แปล, เรื่องเดียวกัน, หน้า 113.

ว่าที่ดินอื่น ๆ เป็นของรัฐบาลฮอลันดา ซึ่งอาจให้เช่าได้ถึง 75 ปี การเช่าที่ดินจากเจ้าของชาวอินโดนีเซียกระทำได้ในระยะสั้น 5-20 ปี ดังนั้นนักลงทุนเอกชนชาวฮอลันดาอาจใช้ที่ดินได้ แต่สิทธิของชาวอินโดนีเซียก็ได้รับการคุ้มครอง ใน พ.ศ. 2423 สมาคมแรงงานจัดให้คนต่างชาติดำรงงานคนพื้นเมืองได้ ขณะเดียวกันก็ทำหน้าที่คุ้มครองผลประโยชน์ของคนงานด้วย โดยระบุให้นายจ้างและคนงานทราบว่าหากผิดสัญญาจะถูกทำโทษทั้งสองฝ่าย คนงานไม่มีงานทำหรือนายจ้างเลิกจ้างไปก่อนหมดสัญญาไม่ได้ ข้าราชการต้องทำสัญญาเพื่อให้แน่ใจว่าคนงานเข้าใจความหมายของสัญญานั้น ๆ และเป็นความรับผิดชอบของนายจ้างที่จะให้คนงานกลับบ้านเมื่อหมดสัญญา อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาในแง่ของการปฏิบัติแล้ว ข้อผูกมัดเหล่านี้มีประโยชน์ต่อนายจ้างมากกว่าคนงาน คนงานไม่อาจใช้วิธีการหนีโดยอพยพไปอยู่ที่อื่น เมื่อทนสภาพงานหนักไม่ได้ นักลงทุนเอกชนฮอลันดาก็ได้รับแรงงานเต็มที่ ชาวชนบทจำนวนมากกลายเป็นคนงานรายวันในไร่ของชาวยุโรป เมื่อกลับไปยังชนบทบ้านเกิดในวาระหมดสัญญาแล้ว พวกคนงานเหล่านั้นก็พบว่าตนเองไม่เหมาะกับชีวิตในชนบทอีกต่อไป

ในการที่รัฐบาลชาวฮอลันดาช่วยในด้านการจัดหาแรงงานให้กับนักลงทุนเอกชนนี้ ได้มีผู้นำคนงานจำนวนมากจากยะวาไปยังบริเวณที่เพาะปลูกบนริมฝั่งทะเลตะวันออกของสุมาตราที่ขาดแรงงานพื้นเมือง ในขณะที่ขณะนั้นเหล่านั้นยังไม่พร้อมสำหรับวิถีชีวิตการทำงานเป็นกรรมกรเลย

การที่รัฐบาลฮอลันดาเปิดโอกาสให้นักลงทุนเอกชนเข้ามาดำเนินการในอินโดนีเซีย ทำให้มีการนำผลผลิตใหม่ ๆ เข้ามาและได้รับผลสำเร็จเป็นอย่างดีมากกว่าสมัยระบบการเพาะปลูกแบบบังคับ เช่น ใบชา ยาสูบ นุ่น เนื้อมะพร้าวตากแห้ง น้ำมันมะพร้าวและโกโก้ ในปี พ.ศ. 2426 ได้มีการปลูกต้นยางเป็นครั้งแรก และเมื่อสิ้นพุทธศตวรรษที่ 24 ก็เกิดมีการลงทุนทำบ่อน้ำมันในสุมาตราภาคใต้ และบอร์เนียว แสดงให้เห็นการเรียกร้องอุตสาหกรรมแบบใหม่ในตลาดยุโรป เงินลงทุนของฮอลันดาและความบีบคั้นของอาณานิคมเพิ่มขึ้นเมื่อเปิด

คลองสุเอซ (Suez Canal) ใน พ.ศ. 2412 เส้นทางเดินเรือที่สั้นเข้าทำให้ค่าขนส่งลดลง อันเป็นผลให้มีการเพิ่มสินค้าส่งออกจากอินโดนีเซียไปสู่ตลาดยุโรปมากขึ้น เมื่อนำเรือกลไฟมาใช้ใน พ.ศ. 2412 ก็ยิ่งช่วยย่นระยะเวลาการเดินทางลงไป และทำให้ชาวยุโรปสนใจมาแสวงหาถ่านหินหรือเหล็กในอินโดนีเซียอีกด้วย ผลผลิตของอุตสาหกรรมยุโรปก็ได้ก้าวไปสู่การมีตลาดเพิ่มขึ้น โดยเฉพาะการซื้อขายในหมู่ของชาวยุโรป ตั้งแต่ พ.ศ. 2413-2433 การส่งสินค้าออกของอินโดนีเซียเพิ่มขึ้นเป็น 2 เท่า และสินค้าเข้าเพิ่มขึ้นเป็น 4 เท่า ระยะเวลาจึงเป็นสมัยทองของจักรวรรดินิยมฮอลันดา¹ ในขณะที่ชาวพื้นเมืองได้รับผลตอบแทนจากแรงงานของตนดีขึ้นกว่าสมัยระบบเพาะปลูกแบบบังคับไม่มากนัก ในดินแดนยะวาเองก็ประจักษ์ชัดว่าเศรษฐกิจของชาวยะวาก็ก้าวหน้าไปเพียงเล็กน้อยจากระดับที่บรรพบุรุษเคยเป็นอยู่² การเปิดโอกาสให้นักลงทุนเอกชนฮอลันดามาลงทุนในยะวาและดินแดนรอบนอก จึงมิใช่เป็นสิ่งที่จะช่วยปลดปล่อยชาวยะวาให้หลุดพ้นจากการกดขี่ได้อย่างแท้จริง นอกจากนี้การที่ในปลายพุทธศตวรรษที่ 24 มีชาวฮอลันดาเข้าไปแสวงหาผลประโยชน์ในอินโดนีเซียมากขึ้นถึงประมาณปีละ 1,000 คน³ ถ้าให้ประชากรที่แออัดอยู่แล้วยิ่งเพิ่มจำนวนมากขึ้น ด้วยพวกฮอลันดาได้เข้ามาเพิ่มจำนวนชนต่างชาติในอินโดนีเซียให้มากขึ้นไปอีก แต่เดิมนั้นอินโดนีเซียมีชาวจีนเข้ามาอยู่ในอินโดนีเซียแต่โบราณกาล เมื่อฮอลันดาเริ่มเข้ามาถึงอินโดนีเซียเวลานั้น มีพ่อค้าและที่ปรึกษาชาวจีนอยู่ในราชสำนักสุลต่านแล้ว⁴ เมื่อฮอลันดาปิดท่าเรือบันเตน (Banten) ทั้งนี้เพื่อชักชวนให้ชาวจีนให้ย้ายไปปัตตาเวีย การที่ชาวจีนตั้งถิ่นฐานเริ่มแรกที่ปัตตาเวีย ทำให้ชุมชนจีนกลายเป็นศูนย์กลางกิจกรรมการค้าของเมือง และจำนวนชาวจีนในช่วงแรกนี้ก็มากกว่าจำนวนชาวยุโรปเสียอีก ในต้นพุทธศตวรรษที่ 23 มีจำนวนชาวจีนประมาณ 10,000 คน รวมทั้งช่างแกะสลัก เจ้าของที่ดิน

¹ เอลซา ไชนูติน เขียน เพ็ชรี สุมิตร แปล. เรื่องเดียวกัน, หน้า 114.

² เรื่องเดียวกัน, หน้า 119.

³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 113.

⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 98.

ที่มั่งคั่ง ชาวไร้อ้อย ห่อค้าใบชา ตลอดจนเป็นคนกลางการค้าข้าวในชาวตะวันออก เมื่อจำนวนชาวจีนและชาวฮอลันดา รวมกันแล้วก็ เป็น เครื่องแสดงให้ถึงภาวะแออัดของประชากร รัฐบาลฮอลันดาให้ความสนใจต่อปัญหาประชากรแออัดนี้ นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2283 ได้มีการตั้งระบบจำกัดจำนวนคน และ เริ่มอพยพชาวจีนที่ไม่มียานทำออกไปลังกาหรือแหลมกู๊ดโฮป¹ (Good Hope) นโยบายอพยพชาวจีนดังกล่าว ก่อให้เกิดความขัดแย้งอย่างรุนแรงระหว่าง รัฐบาลฮอลันดาและชาวจีน ในหมู่ชาวฮอลันดาเกิดข่าวลือว่า ชาวจีนเตรียมการกบฏเข้า ยึดปัตตาเวีย และในหมู่ชาวจีนก็ลือกันว่า เมื่อชาวจีนขึ้นไปบนเรืออพยพแล้ว พวกชาวจีน จะถูกโยนลงทะเลหมด ดังนั้น กบฏชาวจีนจึงเกิดขึ้นจริงอันเป็นผลจากการสร้างข่าวลือ ดังกล่าว รัฐบาลฮอลันดาก็ได้ฆ่าหมู่ชาวจีนเสียหลายพันคน² แม้ว่าชาวจีนจะถูกฆ่าตายไป มิใช่น้อย . ในระยะปลายพุทธศตวรรษที่ 23 แต่ในปลายพุทธศตวรรษนี้เอง ชาวจีนก็ยังคง รักษาฐานะเป็นตัวกลางทางเศรษฐกิจดั้งเดิม การค้าส่วนใหญ่บนฝั่งทะเลตะวันออกเฉียง เหนือก็ตกอยู่ในมือของบรรดาพ่อค้าคนจีน ดังนั้นการที่พ่อค้ายุโรป และพ่อค้าจีน เข้ามา มีบทบาทในระบบเศรษฐกิจของปัตตาเวีย ได้ส่งผลให้พ่อค้ายะวาก็อดกันออกไปจากแคววง เศรษฐกิจดังกล่าว ทั้งนี้มีหลักฐานว่า ชาวจีนเป็นชนชาติที่ยืนยันแข็ง และผูกขาดอาชีพ เช่น ช่างไม้ เจ้าของร้านค้า เป็นนายทุนให้กู้เงิน ชาวจีนมักจะอยู่รวมกลุ่มกันและสามารถ ควบคุม เศรษฐกิจของยะวาในขณะที่ชาวยะวาต้องกลายเป็นชนชั้นแรงงานไป ต้องประสบ ความลำบากทางเศรษฐกิจอย่างมาก เงินเดือนน้อย ไม่พอใช้จ่าย ทำให้ชาวยะวาต้องการ ออกมาทำมาหากินนอกประเทศทั้งในสิงคโปร์และไทย³

¹ เอลซา ไชนุคิน แต่ง, เพ็ชรี สุมิตร แปล, เรื่องเดียวกัน, หน้า 98-99.

² เรื่องเดียวกัน, หน้า 99.

³ คำสัมภาษณ์นายเรโน ชิตรอ อายุ 80 ปี บ้านเลขที่ 472 ซอยโสธรมัย สาธุประดิษฐ์ สัมภาษณ์ 4 ก.พ. 2528 .

สาเหตุทางสังคม

จากการที่รัฐบาลฮอลันดาตระหนักว่าการล้มเลิกการเพาะปลูกแบบบังคับมาสู่การเปิดโอกาสให้นักลงทุนชาวฮอลันดาเข้ามาดำเนินกิจการในอินโดนีเซีย มิใช่วิถีทางแก้ปัญหาที่ถูกต้อง จึงได้มีการนำเอานโยบายจริยธรรม (Ethical Policy) มาใช้ในระหว่างในต้นพุทธศตวรรษที่ 25 นโยบายนี้มุ่งเป็นการปรับปรุงสวัสดิภาพของคนพื้นเมืองให้ดีขึ้น พระราชดำรัสของพระราชินีวิลเฮลมินา (Queen Wilhelmina) แห่งฮอลันดาที่กล่าวใน พ.ศ. 2444 ว่า "ในฐานะเป็นมหาอำนาจชาวคริสเตียน ชาวฮอลันดายอมรับผิดชอบต่อหมู่เกาะอินเดียตะวันออกในอันที่จะแก้ไขวิถีการของรัฐบาลด้วยสติสัมปชัญญะ และฮอลันดามีหน้าที่ทางศีลธรรมที่จะปฏิบัติต่อประชาชนในเขตต่าง ๆ เหล่านี้ เรื่องเกี่ยวกับสวัสดิการของชาวชาวที่ลดน้อยลงได้รับความสนใจเป็นพิเศษ ข้าพเจ้าปรารถนาจะสืบสวนถึงสาเหตุของสิ่งนี้"¹ นโยบายจริยธรรมจึงเริ่มขึ้นโดยมีจุดมุ่งหมายที่จะขยายความมั่งคั่งและวัฒนธรรมของฮอลันดาไปให้แก่หมู่เกาะอินโดนีเซีย รัฐบาลฮอลันดาได้ส่งเสริมให้ชายหนุ่มฮอลันดาไปรับราชการอาณานิคมด้วยจุดหมายอันสูงส่ง ซี.ที.แวน เดอวงเต (C.T. Van Deventer)² เสนอแนวทางนโยบายจริยธรรมในด้านการทศน้ำ การศึกษา ปรับปรุงการคมนาคม ปรับปรุงเครื่องใช้ที่ช่วยในการลงทุนให้แก่ชาวอินโดนีเซีย ให้คำแนะนำด้านกาเกษตร ส่งเสริมสาธารณสุข พัฒนาอุตสาหกรรมพื้นเมือง และให้โอกาสอินโดนีเซียในเรื่องการปกครองตนเองมากขึ้น ด้วยการให้อำนาจที่กว้างขึ้นแก่หน่วยต่าง ๆ ของรัฐบาลพื้นเมืองภายในอินโดนีเซียเอง

นโยบายบางเรื่อง อาทิ เช่น นโยบายด้านการทศน้ำ ถูกนำมาใช้เป็นอันดับแรก ๆ การขยายการทศน้ำทำให้มีที่ดินเพาะปลูกข้าวเพิ่มขึ้น เพื่อไว้ใช้เลี้ยงประชากรระยะยาวที่มีจำนวนมาก พวกชาวไร่ฮอลันดาสนับสนุนนโยบายนี้ เพราะในการกระทำดังกล่าวทำให้มีเนื้อที่ดิน

¹ เอลซา ไชนุติง แด่ง, เพ็ชรี สุมิตร แปล, เรื่องเดียวกัน, หน้า 120.

² ซี.ที.แวน เดอวงเต เป็นผู้ที่เคยว่าความในหมู่เกาะอินเดียตะวันออก ในปลายพุทธศตวรรษที่ 24 ได้เดินทางกลับฮอลันดา และใน พ.ศ. 2448 ได้เข้าทำงานในคณะรัฐบาลในฐานะเป็นเสรีนิยมประชาธิปไตย

เหลือไว้สำหรับการปลูกอ้อยมากขึ้น

การปรับปรุงการคมนาคม มีการริบเร่งสร้างถนน สร้างสะพาน แม้ว่าการปรับปรุงการคมนาคมนี้จะ เป็นประโยชน์ต่อชาวยะวาทัว แต่การสร้างสิ่งดังกล่าว ชาวยะวาจะถูกเกณฑ์แรงงานปีละไม่น้อยกว่า 24 วัน โดยไม่มีค่าจ้างตอบแทน¹ เจ. เอส. เฟอร์นิวัล (J.S. Furnivall) ได้บันทึกไว้ว่า "ข้าราชการที่ละโมภริบเร่งสร้างถนนอย่างเต็มที่ จนภาระที่หลักให้ประชาชนนำไปสู่การจลาจลที่ร้ายแรงจนต้องใช้กำลังทหารปราบเท่านั้น² การบังคับแรงงานในการสร้างถนนนี้ ได้ถูกวิพากษ์วิจารณ์และมีการตั้งคำถามในเรื่องนี้ให้พิจารณาว่า "สวัสดิการของใครสำคัญกว่า ผู้สร้างถนนหรือผู้ใช้ถนนในอนาคต"³ ในด้านสาธารณสุข มุ่งขยายงานด้านอนามัยและการศึกษาวิชาแพทย์ให้แก่ชาวอินโดนีเซีย อย่างไรก็ตามได้มีข้อกำหนดว่า นายแพทย์ชาวอินโดนีเซีย จะได้รับเงินเดือนต่ำกว่านายแพทย์ชาวยุโรป โรคระบาดต่าง ๆ อาทิ อหิวาตกโรค ฝีดาษ กาฬโรค อดน้อยลง ซึ่งก็ย่อมเป็นผลดีต่อชาวยุโรปด้วย ทั้งนี้ เพราะเป็นการลดอันตรายมิให้เชื้อโรคดังกล่าวขยายตัวไปสู่ชาวยุโรปอีกทางหนึ่ง งานด้านสาธารณสุขมีผลทำให้อัตราการเกิดของเด็กยะวาเสี่ยงต่อการตายน้อยลง และชีวิตของมารดาที่ปลอดภัยมากขึ้น ขณะเดียวกันอัตราการตายอันเกิดจากรโรคระบาด ก็ลดน้อยลงด้วย เพราะผลจากการแพทย์แผนใหม่ ผลจากการปรับปรุงด้านสาธารณสุขในยะวา จึงมีส่วนส่งผลให้ประชากรในยะวาเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ซึ่งนำไปสู่ปัญหาที่รัฐบาลฮอลันดาไม่อาจหลีกเลี่ยงพ้น คือปัญหาที่จะต้องกระจายพลเมืองออกจากเกาะยะวาในอนาคต

¹ ห.จ.ช. ร.5 บ.10/43 รายงานเรื่องประเทศชวา, ร.ศ. 120.

² เอลซา ไชนูติน แต่ง ให้ซรี สุมิตร แปล, เรื่องเดียวกัน, หน้า 121.

³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 330.

การปรับปรุงความสะอาดในเรื่องสินเชื่อ เป็นนโยบายอีกประการหนึ่งที่ปรากฏ
 ในนโยบายจริยธรรม รัฐบาลเข้าผูกขาดโรงรับจำนำ ทั้งนี้เพื่อป้องกันการแสวงหาผลประโยชน์
 ของชาวจีนในยยะวา และควบคุมการขายฝิ่น ซึ่งชาวจีนเคยมีบทบาทอยู่ให้หมดไปเป็นที่
 สุด โรงรับจำนำในยยะวาทั้งหมดมี 500 แห่ง เป็นสถาบันเงินเชื่อที่ชาวยยะวาในเมืองให้
 กันมากกว่าพวกชาวนาในชนบท ทั้งนี้เนื่องจากในชนบทนั้น โรงรับจำนำที่ใกล้ที่สุดก็ไกล
 เกินกว่าจะไปใช้ประโยชน์ได้ และอัตราดอกเบี้ยก็ไม่แตกต่าง ๆ จากของชาวจีนเท่าไรนัก
 ชาวนาจึงแสวงหาเงินกู้จากชาวจีนซึ่งคุ้นเคยมาแล้วมากกว่าจะที่มาใช้โรงรับจำนำของรัฐ
 บาลซึ่งตนไม่คุ้นเคยกับระบบ แม้ว่านโยบายเกี่ยวกับโรงรับจำนำในระยะแรกเป็นมาตรการ
 เพื่อสวัสดิการ แต่กลับยิ่งปรากฏผลให้เห็นเป็นรายได้ทางภาษีที่สำคัญ¹ ซึ่งก็เป็นเครื่อง
 แสดงให้เห็นว่า ฐานะส่วนใหญ่ของชาวยยะวายังอยู่ในระดับที่ยากไร้ เพราะต้องพึ่งสถาบัน
 สินเชื่อดังกล่าวในอัตราสูง ส่วนธนาคารอันเป็นสถาบันเงินเชื่อที่มีทั้งในเมืองและชนบทเช่น
 กันนั้น ก็ทำหน้าที่ได้ในขีดจำกัด ธนาคารในชนบทสามารถจัดสรรเงินกู้ให้แก่ท้องถิ่นเป็นจำนวน
 น้อย ส่วนธนาคารมณฑลก็ทำหน้าที่ให้เงินกู้แก่สมาคมอินโดนีเซียต่าง ๆ ดังนั้นจึงเป็นการช่วย
 ความเจริญของชนชั้นกลางเท่านั้น ชนชั้นต่ำยังคงต้องเผชิญกับภาวะเสียเปรียบทางเศรษฐกิจ
 อยู่ นั่นเอง

การปรับปรุงทางการศึกษา นับตั้งแต่ตกอยู่ภายใต้การปกครองของฮอลันดา
 มาจนถึงพุทธศตวรรษที่ 24 ชาวยยะวาโดยทั่วไปมิได้รับการส่งเสริมด้านวิชาความรู้แต่อย่างใด
 จวบจนกระทั่งปลายพุทธศตวรรษที่ 24 รัฐบาลฮอลันดาจึงได้จัดตั้งโรงเรียนขึ้นในตำบลต่าง ๆ
 เป็นโรงเรียนตั้งแต่ระดับประถมศึกษาจนถึงชั้นอุดมศึกษา และมีโรงเรียนที่มุ่งเน้นการสอน
 เฉพาะสาขาวิชา อาทิ เช่น โรงเรียนเกษตร โรงเรียนฝึกหัดครู โรงเรียนแพทย์ โรงเรียน
 สัตวแพทย์และโรงเรียนข้าราชการ แต่เมื่อพิจารณาลักษณะการจัดการศึกษาก็จะเห็นได้ชัดว่า
 เป็นการศึกษาให้แก่ลูกหลานชาวฮอลันดาและสำหรับเด็กชาวอินโดนีเซีย ที่มาจากชนชั้นสูง
 ตลอดจนเด็กอินโดนีเซียที่นับถือศาสนาคริสต์เท่านั้น ชาวอินโดนีเซีย โดยทั่วไปที่มีฐานะยากจน

¹ ท.จ.ช. ร.5 บ.10/43, เรื่องเดียวกัน, หน้า 185-186.

ถูกขัดกันไม่อนุญาตให้เข้าเรียนในโรงเรียนชั้นสูง¹ แม้เมื่อมีการปรับปรุงระบบการศึกษาตามนโยบายจริยธรรม ในต้นพุทธศตวรรษที่ 25 ก็ยังคงมีลักษณะแบบเดียวกันในสมัยก่อน คือ "แบ่งแยกและปกครอง" โรงเรียนในชนบทหรือโรงเรียนชั้นสอง มุ่งสอนภาษาพื้นเมืองแก่ชาว ยะวา ส่วนโรงเรียนในเมืองใหญ่ก็จะเป็นโรงเรียนสำหรับชาวฮอลันดา และชนพื้นเมืองชั้นสูง จำนวนหนึ่งเท่านั้น โรงเรียนประเภทหลังนี้จะเปิดสอนภาษาฮอลันดาให้กับนักเรียน อย่างไรก็ตาม ขณะที่ยังคงเข้ารับการศึกษานในโรงเรียนประเภทหลังนี้ ก็ยังคงได้รับการปฏิบัติที่ ทำให้เกิดความรู้สึกต่ำต้อย คาร์ติณี (Kartini) บุตรสาวคนที่ 2 ของผู้ปกครอง แห่งจาพารา (Japara) ซึ่งเรียนร่วมกับชาวฮอลันดา ได้บรรยายความรู้สึกว่า มีความเป็น ทุกข์ใจจากความปรารถนาร้ายของครูบางคนและเพื่อนบางคน แต่ก็มิครุและเพื่อนจำนวนไม่ น้อยที่รักคาร์ติณี อย่างไรก็ตาม เป็นการยากลำบากที่ครูจะให้คะแนนสูง ๆ แก่นักเรียนพื้นเมือง ไม่ว่าควรจะได้คะแนนดีสักเพียงใดก็ตาม²

หากจะพิจารณาว่าเพราะเหตุใดรัฐบาลฮอลันดาจึงได้มีการจัดสร้างโรงเรียนให้ แก่อินโดนีเซีย ก็มองเห็นสาเหตุอยู่ 3 ประการ³ คือ ในประการที่ 1 เป็นความจำเป็นของ รัฐบาลฮอลันดาที่จะต้องจัดสร้าง ทั้งนี้เพื่อเป็นการป้องกันการครหาในทางนานาประเทศ ที่จะกล่าวติเตียนรัฐบาลฮอลันดาว่า ไม่ดำเนินการบำรุงการศึกษาแก่ชาวอินโดนีเซียให้ได้ รับความรู้

ประการที่ 2 เกิดจากความจำเป็นทางด้านการปกครอง รัฐบาลฮอลันดาไม่ต้องการให้พวกชนชั้นสูงในอินโดนีเซียต่อต้านการปกครองของฮอลันดา

ประการที่ 3 เกิดจากความจำเป็นที่รัฐบาลฮอลันดาไม่มีคนระดับรอง ๆ สำหรับ ทำงานตามหน่วยงานต่าง ๆ ซึ่งการที่รัฐบาลฮอลันดาจะนำเอาชาวฮอลันดาเข้ามาทำงาน ก็จะต้องสิ้นเปลืองค่าจ้างแรงงานสูง และตำแหน่งที่จะบรรจุให้ทำงานก็ไม่เหมาะสมแก่ฐานะ

¹ หจช. ร.5 บ.10/43, เรื่องเดียวกัน, หน้า 185-186.

² เอลซา ไชนุดิน, แต่ง, เพ็ชรี สุมิตร, แปล, เรื่องเดียวกัน, หน้า 128-129.

³ หจช. ร.5 บ.10/43, เรื่องเดียวกัน.

ของชาวตะวันตก ฉะนั้นการจัดการศึกษาของฮอลันดาจึงมุ่งสร้างคนพื้นเมือง เข้ามาทำงานในหน้าที่
ต่ำ ๆ นั้นเอง การจัดการศึกษาตามโรงเรียนต่าง ๆ จึงเป็นการสนองนโยบายของรัฐบาลที่มีได้
ปรารถนาจะสร้างคนยี่วาและคนพื้นเมืองในเกาะอื่น ๆ ให้มีความรู้สูงหรือได้รับงานในตำแหน่ง
สูง ๆ ทัดเทียมชาวฮอลันดาเลย

การพัฒนาอุตสาหกรรมพื้นเมือง นโยบายจริยธรรมในเรื่องนี้ไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร
อุตสาหกรรมพื้นเมืองมิได้มีความเจริญอย่างที่ดังเป้าหมายไว้ สิ่งที่พวกสนับสนุนนโยบายจริยธรรม
ทำได้สำเร็จก็เพียงกระตุ้นให้งานฝีมือและอุตสาหกรรมในชนบทตื่นตัวขึ้นมาได้เล็กน้อยเท่านั้น การ
พัฒนาอุตสาหกรรมอินโดนีเซียให้ไปแข่งขันกับความเจริญทางอุตสาหกรรมในยุโรปนั้นยังไม่มีหนทางที่
จะเป็นไปได้ พวกสนับสนุนนโยบายจริยธรรมอ้างว่า หากพัฒนาอุตสาหกรรมในอินโดนีเซียให้ก้าวหน้า
ชาวฮอลันดา ก็จะสั่งซื้อสินค้าในตลาดต่างประเทศน้อยลง อันจะเป็นผลให้ตลาดต่างประเทศมีปฏิบัติการ
ได้ตอบด้วยการซื้อสินค้าของฮอลันดาน้อยลงเช่นกัน จากข้ออ้างของพวกสนับสนุนนโยบายจริยธรรมใน
รัฐบาลฮอลันดาก็เห็นได้ว่า พวกสนับสนุนนโยบายนี้มีได้มีความปรารถนาอย่างจริงใจที่จะสร้างความ
มั่งคั่งให้กับอินโดนีเซียอย่างแท้จริง ความมั่นคงและผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจจะระหว่างเมืองแม่และ
อาณานิคมนั้น เมืองแม่ย่อมมาก่อน

ในปี พ.ศ. 2461 รัฐบาลฮอลันดามอบอำนาจให้แก่รัฐบาลในอินโดนีเซียในการเปิดโอกาส
ให้ชาวอินโดนีเซียมีโอกาสปกครองตนเอง โดยมีการจัดตั้งสภาประชาชน ซึ่งได้รับเลือกตั้งขึ้นมาส่วน
หนึ่งและแต่งตั้งมาอีกส่วนหนึ่งในหมู่เกาะอินโดนีเซีย แต่ก็มิได้มีอำนาจที่แท้จริงแต่อย่างใด การเปิด
โอกาสให้ชาวอินโดนีเซียปกครองตนเองมิได้ดำเนินไปไกล ข้าราชการของรัฐบาลที่ปิดตาเรียกกลับ
ยิ่งแทรกแซงเข้าไปในชีวิตของชาวชนบทมากยิ่งขึ้น การชักชวนให้ประชาชนสนใจเกี่ยวกับอนามัย
ด้านต่าง ๆ การขยายการคมนาคม การก่อตั้งทบวง ให้คำแนะนำเรื่องการเกษตรในปี พ.ศ. 2448
ล้วนเกี่ยวข้องกับการติดต่อระหว่างข้าราชการฮอลันดาและชาวพื้นเมืองทั้งสิ้น มีผลทำให้งานส่งเสริม
สวัสดิการของฮอลันดามีลักษณะเป็นการบังคับมากเกินไป การแทรกแซงอย่างมากมายนี้ได้เป็นผลดีต่อ
การปกครองของฮอลันดาเลย เพราะทำให้ชาวอินโดนีเซียเริ่มมีปฏิริยาต่อต้านฮอลันดาเป็นอันมาก

จากการที่ไม่สามารถดำเนินนโยบายจริยธรรมอย่างได้ผล ทั้งนี้เพราะมีแนวความคิดแย้งที่พื้นฐานหลายประการต่อนโยบายจริยธรรมระหว่างชาวฮอลันดา และชนพื้นเมือง ประการแรก คือ ความคิดในการปรับปรุงสวัสดิการของอาณานิคมนั้นมีเฉพาะในหมู่ข้าราชการฮอลันดาที่เป็นพวกจริยชนเท่านั้น มิใช่เป็นความคิดของพวกเขาข้าราชการทั้งหมดของฮอลันดาด้วย มีข้าราชการบางกลุ่มที่ได้มีความเลื่อมใสในนโยบายส่งเสริมมนุษยธรรมดังกล่าวนี้เลย มองเห็นว่าอาณานิคมไม่ควรจะเป็นภาระของเมืองแม่ แม้ว่าในอดีตนั้นจะมองอาณานิคมว่ามีไว้เพื่อประโยชน์ของเมืองแม่ก็ตาม จากแนวความคิดที่ให้ความสำคัญต่อเมืองแม่มาเป็นอันดับหนึ่ง และอาณานิคมเป็นอันดับรองนี้เอง ทำให้ข้าราชการฮอลันดากลุ่มที่ไม่เห็นด้วยกับนโยบายจริยธรรมมุ่งมองไปที่ด้านของเงินทุนที่จะใช้จ่ายไปในการส่งเสริมสวัสดิการในอาณานิคม และมองเห็นว่าเงินทุนเหล่านั้นควรจะใช้จ่ายในการส่งเสริมสวัสดิการ และส่งเสริมสิ่งต่าง ๆ ในเมืองแม่มากกว่า

ประการที่ 2 ในระยะเศรษฐกิจตกต่ำ ปี พ.ศ. 2473 เกิดความขัดแย้งเกี่ยวกับผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจระหว่างชาวฮอลันดาและชาวอินโดนีเซียเกี่ยวกับการตัดโคเวด้าย่างภายใต้กฎหมายควบคุมยางระหว่างชาติ ปี พ.ศ. 2477 รัฐบาลต้องการตัดจำนวนยางที่ผลิตได้ลง ชาวไร่อินโดนีเซียถูกตัดโคเวด้าลงน้อยกว่าครึ่งหนึ่งของโคเวด้าเดิม (145,000 ตัน) ขณะที่ชาวไร่ยุโรปถูกตัดจำนวนลงไปเพียงเล็กน้อยจากจำนวนผลิตแต่เดิม (200,000 ตัน)¹

ประการที่ 3 ความขัดแย้งเกี่ยวกับการรักษาไว้ซึ่งเอกลักษณ์ของชาติชาวอินโดนีเซียที่ได้รับการศึกษาแบบตะวันตก มีความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ของฮอลันดาว่า ในสงคราม 80 ปี (Eighty Years War) พ.ศ. 2111-2191² ชาวฮอลันดาได้มีการต่อต้านอำนาจสเปนเพื่อให้หลุดพ้นจากการตกเป็นทาสและรักษาไว้ซึ่งเอกลักษณ์ของชาติ และเมื่อฮอลันดาได้กลายมาเป็นผู้ปกครองอินโดนีเซียนั้น ฮอลันดาได้แสดงบทบาทอย่างเดียวกันกับที่ชาวสเปนเคยปฏิบัติต่อฮอลันดา

¹ เอลซา ไชนุติง แต่ง เพ็ชรี สุมิตร แปล, เรื่องเดียวกัน, หน้า 132.

² สงคราม 80 ปี นำไปสู่คำประกาศว่า "สิทธิต่าง ๆ มิใช่สิ่งที่พระเจ้าแผ่นดินนำมามอบให้ราษฎร แต่เป็นสัญญาซึ่งคู่สัญญาจะต้องรักษาไว้และปฏิบัติต่อกันด้วยดี" (ศาสตราจารย์ ม.ร.ว.แสงไสม เกษมศรี, ประวัติศาสตร์สากลยุคปัจจุบัน, ไทยวัฒนาพานิช : 2515, หน้า 98-99.

ในด้านที่มุ่งลบล้างเอกลักษณ์ของอินโดนีเซีย ความรู้สึกต่อการปฏิบัติตนของชาวฮอลันดาที่มีต่อเอกลักษณ์ของอินโดนีเซียนี้เอง ก่อให้เกิดความขัดแย้งและความไม่พอใจของชาวอินโดนีเซีย ต่อนโยบายจรรยาธรรม

ประการที่ 4 อันเป็นประการสุดท้ายที่ชี้ให้เห็นถึงความล้มเหลวของนโยบายจรรยาธรรมว่า ความล้มเหลวนี้เกิดจากชาวยุโรปที่เพิ่งเข้ามาถึงอินโดนีเซีย ในพุทธศตวรรษที่ 24 ที่มุ่งแสวงหาผลประโยชน์จากความมั่งคั่งของอาณานิคม เป็นสำคัญ พวกชาวยุโรปต่อต้านการที่ฮอลันดาสร้างกฎเกณฑ์กับชาวยุโรป เพื่อสร้างสวัสดิการของคนพื้นเมืองพวกชาวยุโรปยังกลัวเกรงไปถึงลัทธิชาตินิยมที่เติบโตเป็นลำดับ ชาวยุโรปกำหนดนโยบายจรรยาธรรมว่าเป็นนโยบายที่อ่อนไป

นโยบายจรรยาธรรมที่ล้มเหลวนี้มิได้จบสิ้นลงในปีใดโดยเฉพาะ เป็นการจบลงอย่างค่อยเป็นค่อยไป อย่างน้อยนโยบายนี้ก็คงอยู่ตราบจนถึงปี พ.ศ. 2485¹

อย่างไรก็ตามการที่นโยบายจรรยาธรรมไม่ประสบความสำเร็จ นำไปสู่การแก้ปัญหาโดยการลดสวัสดิการในระยะยาวลง สนับสนุนให้มีการอพยพชาวฮอลันดาออกไปสู่เกาะรอบนอก เพื่อลดความแออัดของประชากรและลดความกดดันของประชากรอันเกี่ยวเนื่องกับเสบียงอาหารที่อยู่จำนวนน้อยไม่ได้สัดส่วนกัน²

เมื่อพิจารณาพื้นที่ของเกาะยะวา ซึ่งเป็นเกาะใหญ่อันดับที่ 4 ของอินโดนีเซียนั้นปรากฏว่ามีขนาดเพียง 48,842 ตารางไมล์ หรือ 126,501 ตารางกิโลเมตร³ เทียบกับจำนวนประ

¹ เอลซา ไชบูดีน แต่ง เพ็ชรี สุมิตร แปล, เรื่องเดียวกัน, หน้า 133.

² เรื่องเดียวกัน, หน้า 131.

³ สารบรรณโลกและเงินตรานานาชาติ เล่ม 6, กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์บางกอกบล็อก, หน้า 281.

ชากรในเกาะยะวาซึ่งมีจำนวนเพิ่มขึ้นเป็นลำดับนับตั้งแต่ พ.ศ. 2358-2473 ดังนี้¹

พ.ศ.	จำนวนพลเมือง ในยะวา
2358	4,500,000
2413	16,200,000
2443	28,400,000
2463	34,400,000
2473	41,000,000

จากจำนวนประชากรที่แออัดนี้เอง ทำให้มีชาวยะวากลุ่มเล็ก ๆ อพยพไปตั้งถิ่นฐานในสุมาตราและในบริเวณหมู่เกาะรอบนอกยะวา การอพยพนี้ไม่ปรากฏลักษณะการย้ายถิ่นเป็นกลุ่มใหญ่ สภาพการย้ายถิ่นของชาวยะวามีมากขึ้นเป็นลำดับ นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2443-พ.ศ.2473 จำนวนชาวยะวาที่อพยพไปจากเกาะยะวาสู่เกาะรอบนอกและที่อื่น ๆ มีจำนวนถึง 140,000 คน² แต่การอพยพดังกล่าวสามารถแก้ปัญหาประชากรแออัดได้เพียงเล็กน้อยเท่านั้น

อย่างไรก็ตามการใช้นโยบายกระจายพลเมืองออกจากเกาะยะวาส่งผลให้ชาวยะวาได้ออกไปทำมาหากินในดินแดนรอบนอกเกาะยะวา และเดินทางเข้ามาทำมาหากินสร้างหลักฐานในเมืองไทยในที่สุด

¹ เอลซา ไชนุดิน แต่ง เพ็ชรี สุมิตร แปล. เรื่องเดียวกัน...หน้า 132.

² Encyclopedia of the world and it's people. Bay Book Pty.Ltd. Sydney, 1978, Volume 2 Hob.Iqu. P. 1035.

³ คำสัมภาษณ์นายเรโน บินชิตรือ อายุ 80 ปี ล้านเลขที่ 472 ซอยโสณมัย สาธูประดิษฐ์ ยานาวา.